



TAJNE MITSKOG TUMULA

Pljačka grobnice dovela do spektakularnih nalaza u Jalžabetu



INSTITUTA ZA ARHEOLOGIJU

75 metara široki i osam metara visoki zemljani humak tek treba podrobno istražiti



NALAZIŠTE IZ 6. STOLJEĆA PRIJE KRISTA ODUVIJEK JE PRIVLAČILO POZORNOST I RASPIRIVALO MAŠTU

HALŠTATSKI KNEZ POKOPAN JE SA SVOJIM

PIŠ. IVICA BETI

M

ožete li zamisliti kombinaciju Indiane Jonesa, Beara Gryllsa, poznatog po dokumentarcima o preživljavanju u divljini, šamana iz nekog plemena, nabrijanog političara koji želi postati predsjednik države i odijeva se kao Vladimir Putin na odmoru te muške verzije Lare Croft, pljačkašice grobova? Sve to pomalo moglo bi se pronaći u liku i djelu Roberta Markovčića (45) zvanog Moko, podravskog šamana koji snima edukativne dokumentarce. Jedan takav snimio je u lipnju prošle godine u blizini arheološkog nalazišta Gomila u općini Jalžabet u Varaždinskoj županiji. U tom 13-minutnom filmu Markovčić i njegov prijatelj, predstavljen kao svjetski putnik, lamentiraju o tome kako arheološka maflja pred njihovim očima devastira vrijedno nalazište, kako se s pomoću novca iz Europske unije bagerom kopa po grobu vojskovođe koji je, kaže Moko, "možda bio veći od Tita i Tuđmana", a sad se, eto, oskvrnjuje njegovo posljednje počivalište.

– Pohodio sam puno arheoloških nalazišta po Europi, ali nešto takvo nisam vidio! – zgraža se Markovčićev sugovornik, a on sam se žali da im arheolozi ne daju ni blizu brežuljku.

– Mi smo sad kao neki starosjedioci, kao Indijanci koje ne puštaju blizu grobova predaka – govori u kameru Moko i dodaje da su očito dimulji u osinje gnijezdo. A onda filmski preokret! Prije nekoliko dana Policijska uprava varaždinska objavila je da je dovršila kriminalističko istraživanje nad dvojicom muškaraca u dobi od 45 i 40 godina osumnjičenih za nedopušteno obavljanje istraživačkih radova, prisvajanje kulturnog dobra i tešku krađu.

Pljačka grobova

Negdje u razdoblju od početka 2013. do listopada 2016. godine na području arheološke zone u Jalžabetu neovlašteno su obavljali istraživačke radove i arheološka iskapanja na tumulu, zemljanom humku iznad groba, zvanom Gomila, i iz grobne komore otuđili više različitih predmeta neprocjenjive vrijednosti koji se ubrajaju u kulturno dobro Republike Hrvatske. Pretraženi su im domovi i druge prostorije i pronađeno je više desetaka raznih predmeta nalik na arheološke nalaze. Onaj je osumnjičeni 45-godišnjak iz policijskog izvješća – glavom, bradom i lopatom – Robert Markovčić Moko! Isti onaj koji je prozivao arheologe.

– Istina, oduzeli su mi neke predmete, ali to nisu nalazi s tumula. Na tumulu sam za Noć vještica s članovima udruge koju sam osno-



Robert Markovčić zvan Moko podravski šaman koji snima edukativne dokumentarce osumnjičen je da je pokrao grobnicu, ali on to sve negira



Nakon pljačke obavljena su hitna istraživanja na nalazištu

vao samo dva puta prespavao, dakle bio sam fizički tamo, ali nisam kopao. Stavili su me i na detektor laži na koji su me zvali poslije posla i četiri sata me zajebavali, pa sam od umora zaspao i trzao se, pa nalaz nije bio valjan. Mogu pobiti te njihove, nazovimo dokaze, to mi neće biti problem – sipao je kao iz topa Markovčić kad smo ga nazvali i priopćili mu sadržaj policijske prijave. Bio mu je to prvi glas. Veliki da je surađivao u istrazi sve dok nije shvatio da mu žele "prišiti". Tvrdi da je nevin i pretpostavlja

tko su krivci.

– To je kopao netko od domaće ekipe mještana koji su tijekom rata 90-ih godina tražili zlatnu kočiju za koju su vjerovali da je tu negdje zakopana. Osim toga, još je Marija Winter pisala da je tumul opljačkan u vrijeme Langobarda prije tisuću godina, kad je vladar dopustio da mjesec dana pljačkaju grobove u Martijancu i Jalžabetu te da uzmu oružje i zlato, no da ne diraju kosti – kaže Moko i ponavlja da je on samo prespavao na tumulu 2005. godine za keltski

blagdan Samwhain, a onda opet 2010. s drugom koju je osnovao i čijim je članovima želio dočarati mistiku tog mjesta. Uvjerava nas da je dokumentarac o tumulu prošle godine snimio jer se boji da arheolozi tumul neće vratiti u prvobitno stanje.

– Policija mi je oduzela razne uspomene i pokušala mi natovariti dokaze koji nisu dokazi da sam ja to napravio. Na primjer, kamenu ploču preko koje je željezni plug desetak puta prošao i koja ne može nikako biti iz 6. stoljeća prije Krista. Pošizao sam i snimio film da pokažem što se doista tamo događa – kaže nam Markovčić, koji je policiji poslao i dopis u kojem traži da mu vrate predmete koje su odnijeli tijekom premetačine. "U suprotnome, zbrajanjem vrijednosti otuđenih predmeta i nastale štete postoje uvjeti za nekoliko kaznenih postupaka protiv počinitelja tih djela. Što, sa svog gledišta, ne bih volio pokrenuti ako ste voljni ispričati se za zlodjela svojih djelatnika i izgladiti nastali debalans našeg odnosa korisnika i izvršitelja pružanja usluge sigurnosti i povjerenja", napisao im je Moko koji je, vidi se iz priložene žalbe, i pisac. Autor je priručnika o tome kako preživjeti apokalipsu.

– Kataklizma će se dogoditi u drugoj polovici godine. Rusi će iznenada napasti EU i izbit će treći svjetski rat. NATO-ova flota u Jadranskom moru bit će uništena nuklearnim udarima. Rat će trajati tri mjeseca. Rusi će biti zaustavljeni na Rajni,

a poginut će trećina čovječanstva – najavio je u srpnju 2016. Čest je gost na stranicama novina i lokalnih portala. Planirao se čak i kandidirati za predsjednika države, pokrenuo je kampanju, no odustao je u zadnji čas kad je trebalo predati potpise. Odustajanje je objavio u dvadesetominutnom videu, obraćajući narodu, u kojem ovaj put najavljuje kolaps društva. No, pustimo da u njegovu slučaju, onako politički rečeno, institucije odrade svoj posao.

Puno je zanimljivija priča što se krije ispod 75 metara širokog i osam metara visokog zemljanog humka, o kojem je javnost dosad malo znala. Arheolozi vjeruju da je riječ o nalazištu iz 6. ili 7. stoljeća prije Krista. Tumul, danas spomenik nulte kategorije, potječe iz starijeg željeznog doba i jedna je od najvećih prapovijesnih grobnica u srednjoj Europi. Slabo je istražen, što se pokušava ispraviti s pomoću projekta EU "Monumentalni krajolici starijeg željeznog doba na prostoru Podunavlja". U grobnici iznad koje je podignuto zemljano brdo pokopan je velikaš kojem se ne zna ime, spol ni dob. U blizini, stotinjak metara od tog većeg, nalazi se i jedan manji tumul koji su seljaci tijekom stojeća preoral. Pronađeni su u njemu razni keramički predmeti, pa i kosti spaljenog konja. No, zlata nije bilo. Cijelo je to nalazište starije od vremena Kelta i druida pa arheolozi ne vide razloge da se na tumulu organiziraju rituali za Noć vještica i sličnih prigoda, kakve je organizirao Markovčić. Osim toga, paljenjem vatri samo je dodatno devastirano vrijedno nalazište. Arheolozi koji su 2017. došli na nalazište pripremiti teren za sustavna istraživanja u sklopu EU projekta, imali su sreću što nisu upali u osam metara duboku rupu, čiji su otvor pljačkaši nemušto zakamufilirali. Što je sve pokradeno, stručnjaci ne žele govoriti zbog istrage, a i teško je pretpostaviti na što su sve pljačkaši naišli kopajući rupu. U svemu tome dobra je stvar to što je pljačka dovela do arheoloških istraživanja na tumulu, za što su osigurana dodatna hitna sredstva.

– Istina, taj tumul nismo planirali istraživati da nije otkrivena ta pljačka čije opsege nismo znali jer se dio kanala i pljačkaških rovova urušio – kaže dr. sc. Saša Kovačević iz Instituta za arheologiju u Zagrebu, koji je bio otpočetak uključen i u istragu o pljački grobnice, koju je nazvao kulturocidom koji je nanio nepopravljivu štetu. Tijekom višemjesečnih radova na tumulu arheolozi su istražili i mapirali tunele koje su razbojnici iz nekih davnih, ali i ovih modernih vremena, ostavili iza sebe. Pretpostavka je da je u grobnici pokopana važna osoba, najvjerojatnije halštatski knez, u vrijeme osnivanja prvih primitivnih oblika kraljevstava. Do 6. st. pr. Kr. halštatska kultura protezala se na oko 1000 kilometara na prostoru današnje srednje Europe. Ime je dobila prema najvećem nalazištu u mjestu Hallstattu u Austriji. S knezom je u tumulu u Jalžabetu završio i veći broj žrtvovanih ljudi i životinja. Nije još utvrđen uzrok njegove smrti.

– Problem s kostima jest da su spaljene, oštećene i usitnjene. Na



KONJIMA I ŽENAMA IZ VISOKOG DRUŠTVA

Institutu za fiziku i Medicinskom fakultetu razmišljamo o novim metodama koje bi nam mogle pomoći u njihovoj analizi. No, nalazi sugeriraju da se radi o moćnom ratniku koji je bio vezan za svoje konje, a imamo i elemenata koji govore o ženama vrlo visokog statusa koje su također pokopane, kao žrtve, pratiteljice ili u nekom drugom svojstvu. Možemo reći i da je taj cijeli spomenik sagrađen najvjerojatnije samo zbog jedne osobe – otkriva nam dr. sc. Kovačević. Otkriveni su metalni i keramički nalazi, komadi namještaja ukrašenog prekrasnim koštanim intarzijama, jantar s Baltika.. Prvi put u Hrvatskoj u istraživanju je upotrijebljena metoda koja se koristi u kamenolomima. Otkrivena je i prostorija dimenzija 12 puta 12 metara, visoka oko pet metara, popločena kalanim pločicama pješčenjaka. Stručnjaci tvrde da je tijekom pogreba pripremljena golema lomača od stabala hrasta koja je gorjela najmanje tjedan dana, a nastalim ugljenom zatrpana je grobna komora.

Zapanjujući rezultati

Lokalitet Gomila, tumul zavidnih dimenzija i upečatljiva položaja u podravskoj nizini, kao tajanstven objekt od uvijek je, kako piše arheologinja Marina Šimek, privlačio pozornost domaćeg stanovništva i potpirivao maštu, pa su tako nastale legende o turskom grobu ili o brežuljku u kojem su zakopani zlatni volovi s zlatnim jarmom i zlatnom plugom. Arheološki muzej u Zagrebu obavio je sondiranje jalžabetskog tumula 1963. godine kad su otvorene dvije sonde na sjevernoj i južnoj padini. Na sjevernoj se doprlo do kamene konstrukcije od oblutaka, no potom je sonda zatrpana. Prošle i ove godine došlo se do zapanjujućih rezultata. – Otkrili smo jednu od najspektakularnijih i najbolje očuvanih prapovijesnih grobnica te vrste uopće u Europi. Pokretni nalazi dosta su fragmentirani i trebaju proći pro-

ces restauracije. Možemo već reći da se je riječ o iznimno lijepim i važnim nalazima koji će nam puno pomoći u razumijevanju tog razdoblja, ne samo u sjevernoj Hrvatskoj nego i u cijeloj Europi. Radi se o vrlo lijepim predmetima izrađenima od bronce, keramike, kostiju i željeza. Među njima su indikatori vrlo visokog socijalnog statusa, što je bilo i očekivati jer se radi o iznimnoj pogrebnoj arhitekturi. O detaljima ćemo moći više nakon restauracije koja je već započela u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Nalazi iz grobnice halštatskog kneza doista su spektakularni – ističe Kovačević. Arheologija, dodaje, jest destruktivna znanost, i u istraživanju su se koristili raznim alatima, od pinceta i najfinijih četkica do bagera i kamiona.

– Bitno je da stručnjaci znaju prilagoditi te metode pojedinom trenutku, za razliku od onih koji bi nešto kopali i istraživali, a nemaju znanja. Sama restauracija bit će duga i skupa. Nisu pronađeni samo predmeti izrađeni ljudskom rukom već i ostaci životinja i biljnih vrsta. U analize su zato uključeni stručnjaci raznih profila, od znanstvenika s Instituta za fiziku, Medicinskog fakulteta, HAZU, stručnjaka iz Cambridgea, Chicaga i Beča.

– Organizirana je velika mreža znanstvenika raznih profila koji će nam pomoći u razumijevanju onoga što smo pronašli. Imamo puno životinja koje se mogu prepoznati, pronašli smo i tragove mesarenja na njihovim kostima, što je prilično zanimljivo – napominje arheolog. U petak bi se u Jalžabetu trebali okupiti predstavnici Ministarstva kulture, Instituta za arheologiju, Varaždinske županije i Općine Jalžabet, a tema je financiranje zaštite jedne od najvrednijih i najočuvanijih prapovijesnih grobnica Europe, kao stvorenom za prezentaciju i razvoj kulturnog turizma. Zamislite mogućnost da uđete u grobnicu i šetate se tunnelima upijajući informacije o životu prije 2600 godina.



Simulacija grobnice u koju bi mogli dolaziti turisti i šetati se tunnelima upijajući informacije o životu prije 2600 godina

G. RANČIĆ/ARHITEKTURE



TUMUL, DANAS SPOMENIK NULTE KATEGORIJE, POTJEČE IZ STARIJEG ŽELJEZNOG DOBA I JEDNA JE OD NAJVEĆIH PRAPOVIJESNIH GROBNICA U SREDNJOJ EUROPI

Glava barske ptice jedan je od predmeta nađenih u grobnici

Policijski očevid na nalazištu nakon što je otkrivena pljačka grobnice

U grobnici iznad koje je podignuto zemljano brdo pokopan je velikaš kojem se ne zna ime. U analize su zato uključeni stručnjaci iz Zagreba, Cambridgea, Chicaga i Beča



VIERAN ŽGANEC-ROGULJA/PIXSELL